

Η γυναίκα στον μυθιστορηματικό κόσμο του Γιάννη Σκαρίμπα

Της ποιήτριας ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΛΥΜΠΕΡΗ

Γιάννης Σκαρίμπα. Ο ιδιαίτερος αυτός ποιητής και πεζογράφος της Χαλκίδας που άφησε το ευδιάκριτο ίχνος του στην ποίηση, αλλά και στο μυθιστόρημα της εποχής του, με το ύφος και με την πλοκή του, ώστε από τους - σύγχρονους του τουλάχιστον- κριτικούς να αντιμετωπιστεί με αμηχανία, μη γνωρίζοντας αν πρέπει να κατατάξουν τα έργα του στα αριστουργήματα ή στις ιδιόρρυθμες υπερβολές. Ανακατεύει αέναα το χώρο της πραγματικότητας με αυτόν της φαντασίας, πλάθοντας κόσμους μαγικούς, όπου μέσα από το ψεύδος και το παράλογο προσπαθεί να στερεώσει την -δική του έστω- αλήθεια. Όλα αυτά δοσμένα με εξαιρετική πρωτοτυπία, όσον αφορά τις διατυπώσεις, τη σύνταξη, τη γλώσσα και τις υποθέσεις των έργων.

Στον αναποδογυρισμένο κατά το δοκούν μυθιστορηματικό κόσμο του Γ. Σκαρίμπα εξέχουσα θέση έχει η γυναικεία φιγούρα και το ερωτικό στοιχείο, στις ακραίες του μάλιστα εκφάνσεις. Πότε σαν Μαρία, κυρία του πύργου στο *ΘΕΙΟ ΤΡΑΓΙ*, πότε σαν Νίνα Δολόξα, ή η δίδυμη εκδοχή της-κούκλα Λουίζα στο *ΣΟΛΟ ΤΟΥ ΦΙΓΚΑΡΟ*, πότε σαν Νανά (μα ίσως και η αδελφή της Βιολέττα Κελαδή), ή σαν η γυναίκα του προξένου Μύριαμ-Λάι στον *MARIAMPA*, πότε σαν η εξωτική αλλοδαπή Καϊ-Τσου στην *ΜΑΘΗΤΕΥΟΜΕΝΗ ΤΩΝ ΤΑΚΟΥΝΙΩΝ* και πότε τέλος σαν Αγγέλα ή Σόνια στο *ΒΑΤΕΡΛΩ ΔΥΟ ΓΕΛΟΙΩΝ*. Το κυρίως γυναικείο πρόσωπο στα κείμενα αυτά αποτελεί μια ιδανική μορφή προς την οποία στρέφεται, με όλη την δύναμη της ψυχής και με όλη τη λατρεία του, ο αρσενικός ήρωας των μυθιστορημάτων, λες και προσμένει από αυτήν τη ρύθμιση του πεπρωμένου, των αισθημάτων, της ύπαρξής του όλης. Οι υποθέσεις των έργων, κατά την εκτύλιξή τους, περιστρέφονται γύρω από την κατάκτηση αυτής της μορφής και την ένωση μαζί της, ακόμη και στην περίπτωση που το μίσος παρουσιάζεται σαν η άλλη όψη της λατρείας, όπως συμβαίνει στο *ΘΕΙΟ ΤΡΑΓΙ*.

Ασφαλώς αυτή είναι μια ρομαντική οπτική και το ανάλογο ίσως του πλατωνικού μύθου για τον χωρισμό των αρχικά ερμαφρόδιτων σφαιρικών ανθρώπων σε δύο μέρη, μετά από τον οποίο χωρισμό το κάθε μέρος αναζητά διακαώς το άλλο μισό και δεν ησυχάζει μέχρι την επανένωση και τη σύμμιξη των μερών. Η τάση του Σκαρίμπα να υπερβεί το κοινό μέτρο τον κατευθύνει στην επινόηση ερώτων οι οποίοι είναι ανολοκλήρωτοι και ατελέσφοροι. Οι ηρωίδες του, συνήθως παντρεμένες, ή πάντως μη διαθέσιμες, ή κατασκευές ανθρωπόμορφων ομοιωμάτων, αποτελούν την επιτομή μιας περσόνας, που μοιάζει να είναι η ίδια πάντα γυναίκα -με άλλο όνομα- σε όλα του τα έργα, εκ των πραγμάτων όμως αδύνατον να κατακτηθεί. Η κούκλα, ή το μηχανικό κατασκευάσμα που αντικαθιστούν συχνά την αγαπημένη του συγγραφέα και αποτελούν σταθερές της σκαριμπικής μυθοπλασίας, συνδεδεμένες με τα ρευστά όρια της ανθρώπινης φύσης και πράξης, διακοσμούν το πεζογραφικό, αλλά και το σύστοιχο ποιητικό του έργο, που αποτελούν το ένα συμπλήρωμα του άλλου. Οι κειμενικές μορφές αποτελούν μέθοδο φυγής από την πνιγηρή πραγματικότητα. Ένα ταξίδι ίσως “έξω από τα όρια του κόσμου” -όπως και στα ποιήματά του συχνά παραθέτει- και που αποτελούσε την έκφραση της ουτοπίας της εποχής του μεσοπολέμου. Οι αισθήσεις μας μας ξεγελούν, η αληθινή ζωή βρίσκεται στα όνειρά μας, αποφαινεται σε διάφορα σημεία του μυθιστορηματικού του λόγου ο Σκαρίμπα. Και ψάχνει στο ονειρικό πρόσωπο της αγαπημένης τον ουσιώδη εαυτό του, ως αντίδοτο μάλιστα της φθαρτότητας και της κοινοτυπίας. Της αγαπημένης ακόμα, που εγνωσμένα δεν υπάρχει και απλώς είναι μια νοητική κατασκευή, διότι -όπως στο *ΣΟΛΟ ΤΟΥ ΦΙΓΚΑΡΟ* αναφέρει- “το καλλίτερο έργο μου θάταν αυτό που δε θάγραφα, κι ιδανικότερη ερωμένη αυτή που ποτές μου δεν είδα.” Διότι από τη στιγμή που οι πόθοι εκπληρώνονται, η μαγεία χάνεται. “Ίκανοποίησε την επιθυμία σου κύριε και -

έσο βέβαιος- θ' απαλλαγείς απ' αυτήν", λέει ο ψυχίατρος που επισκέπτεται ο ήρωας στη *ΜΑΘΗΤΕΥΟΜΕΝΗ ΤΩΝ ΤΑΚΟΥΝΙΩΝ*.

Σε αυτό το πλαίσιο, από τις σελίδες του περνούν εξαιρετικές περιγραφικές σκηνές με τα φυσικά προτερήματα και χάρες της αγαπημένης, με σεβασμό και λεπτότητα και χωρίς να γίνεται ποτέ υπερβολικά αναλυτικός και χυδαίος, κάτι που μάλλον δεν θα ταίριαζε και στον περίγυρο της εποχής του. Αφηγηματικά σημεία πολλαπλώς επαναλαμβανόμενα - χέρια, πόδια, γόνατα, θροΐσματα φορεμάτων, υποδήματα- με παραπλήσιες εδώ κι εκεί εκφράσεις, σαν να γράφει πάντα το αυτό και ένα -αντί των πολλών- μυθιστόρημα. Ωστόσο το εξάρτημα της γυναικείας αμφίεσης που καθ' υπερβολήν εμφανίζεται στις περιγραφές με εμμονή φετιχιστικού τύπου, είναι τα γοβάκια της αγαπημένης. Σαν να αποτελούν τον υποδοχέα της έλλειψής της, τη συνεκδοχή της απροσπέλαστης μορφής της, συγγραφικό εύρημα συνώνυμο του ποθητού αντικειμένου. Σπάνια τα τακούνια και η βάδιση-κίνηση δηλώνει και το χρόνο που περνάει (βλέπε: "τα πέταλα των τακουνιών τους ανέπαφα, έλεγες πως θα μύριζαν χρόνο"). Άλλωστε ο Φρόνιτ θεώρησε ότι το παπούτσι αντιπροσωπεύει τα θηλυκά γεννητικά όργανα. Περιέγραψε το πόδι ως φαλλό που έμπαινε στο παπούτσι, η ένωση τότε καθίσταται συμβολική. Ο *Erstein* κατόπιν υποστήριξε ότι υπάρχει ισχυρή συσχέτιση των φετιχ με την μητέρα. Μήπως η ανέγγιχτη αγαπημένη αποτελεί ένα υποκατάστατο των προς τη μητέρα στοργικών αισθημάτων; Δεν θα προχωρήσουμε παρά πέρα σε ερμηνευτικές ψυχαναλυτικές θεωρίες για τις καταβολές των συγγραφικών εμπνεύσεων, παραμένοντας στις εξάισιες λεκτικές διατυπώσεις. Ίσως πάλι μια ιδεατή αγαπημένη να εμποδίζει μια χειροπιαστή αγάπη. Άλλωστε, η απρόσιτη αγαπημένη στο ρευστό κόσμο του Σκαρίμπα, εναλλάσσεται με γυναίκες μέλη επανειλημμένων ιψενικών τριγώνων.

Επίσης, η γυναίκα-μάννα παρουσιάζεται στο έργο του Σκαρίμπα. Στο *ΣΟΛΟ ΤΟΥ ΦΙΓΚΑΡΟ* προσφωνεί το γιο της Αντώνη σαν θηλυκή οντότητα, "Αντωνίτσα μου", θέλοντας να δείξει την υπερπροστατευτικότητα της μητέρας, ή ίσως τη μαλθακότητα και το ευάλωτο του ήρωα (που υιοθετεί γυναικεία φωνή). Και προς την οποία μάννα στρέφεται η ψυχή, όταν νοιώθει βαθιά δυστυχής. Μα και σε άλλα σημεία των έργων του ανακατεύονται τα φύλα (στο *ΒΑΤΕΡΛΩ* πχ. από λάθος χαϊδεύει στο σκοτάδι, αντί του χεριού της αγαπημένης, εκείνο ενός άντρα), σαν ο αποδομητής αυτός αξιών, συμβάσεων, εαυτών, βεβαιωτήτων -τόσο κοινωνικών, όσο και κειμενικών- να θέλει να πει ότι ούτε και το υποστατικό αυτό στοιχείο του ανθρώπου είναι αδιαμφισβήτητο. Διότι -για μια ακόμα φορά και σύμφωνα με τη σκέψη του- είμαστε ό,τι θέλουμε να είμαστε και μετατρέπουμε τη ζωή όπως μας αρέσει. Είτε, εγκολπούμενος συγγραφικά τα χαρακτηριστικά του έτερου φύλου, ανιχνεύει καλύτερα τη δική του αρσενική ταυτότητα και οδηγείται στον πλήρη εαυτό. Ακόμα και μια γυναίκα-αδελφή, στοργική μεν, αλλά αλλοτριωμένη παρουσιάζεται στο *ΘΕΙΟ ΤΡΑΓΙ*, διότι η διαλυτική συγγραφική οπτική δεν φείδεται ούτε των οικογενειακών δεσμών.

Ωστόσο, όταν ο λάτρης της γυναίκας θέλει να απαρνηθεί τον πειρασμό, βρίσκει τρόπους. Εκεί που πριν την εξυμνεί σαν Αφροδίτη και Παλλάδα, θυμάται -λέει- τον Σοπενάουερ που σιχαινόταν "τους πυροβολισμούς και τις γυναίκες". "Σιχαμερά όντα. Λεχώνες βρωμάν! Και είναι να ξερνάς ... γκαστρωμένες". "Από δω η κυρία μου, λένε, και εννοούν την πόρνη τους" ή "το θηλυκό είναι ξετσίπωτο". Αιχμηρά σημεία από το *ΘΕΙΟ ΤΡΑΓΙ*, όπου ο ήρωας, βαθιά πληγωμένος από την άρνηση της καλής του, προσπαθεί να μετατρέψει την αγάπη σε μίσος για να πονάει λιγότερο. Η γυναίκα παρουσιάζεται επιρρεπής στο χρήμα, στο βόλεμα και στην απιστία. Για το θεσμό του γάμου ασπάζεται ότι: "η γυναίκα και μάλιστα η νόμιμη, συνεπιφέρει ευθύνες, παιδιά, βιβλία, φορέματα" και ότι "ο γάμος είναι τόσο βαρύ φορτίο για δύο, ώστε -για το σηκωμό του- να χρειάζονται τρεις", εξ ου βεβαίως και τα ιψενικά τρίγωνα. Κι έτσι καμιά φορά το ομιλούν υποκείμενο να αποφαινεται: "Προτίμησες να παντρευόμαστ' εμείς και να χαίρεστ' εσείς τις γυναίκες μας, να πλερώνουμ' εμείς και να περνάτε ελόγου σας ζωή χαρισάμενη. Κι όχι σπάνια να γεννάμε τα δικά σας παιδιά!" (*ΒΑΤΕΡΛΩ ΔΥΟ ΓΕΛΟΙΩΝ*). Ένας πλήρης

καυτηριασμός των κοινωνικών συμβάσεων και του αστικού καθωσπρεπισμού. Ωστόσο έχει επίγνωση ότι οι αντιδράσεις των φύλων, και άρα του θήλεος , είναι και προϊόν κοινωνικών συνθηκών, όταν βάζει στο στόμα ενός συζητητή στο *BATEPΛΩ* να λέει :“Με ρωτάτε τι είναι η γυναίκα; Στους αγρίους ένα ζώον. Στην Ανατολή ένα έπιπλο. Και στην Ευρώπη ένα χαϊδεμένο παιδί.”

Από το ζενίθ λοιπόν στο ναδίρ η γυναίκα στο μυθιστόρημα του Σκαρίμπα, από τη λατρεία στην αποστροφή, στριφογυρίζει στις σελίδες του, σέρνοντας τους μεταξωτούς ποδογύρους της και τα κομψά της γοβάκια χωρίς να τον αποχωρίζεται ποτέ και σκορπώντας την ερωτική της σαγήνη, πρώτα σ' αυτόν και κατόπιν -εξ αντανάκλασεως- και στην καρδιά μας.